

*Skr'u 10.7. 35 :

ԲՈՒՍԵՐԵՆԵՆ

Թ Ե 3

Թեյին (այս) տուններն են տեղը Չի- նաստան է, և թէ հոն ու թէ Նափոն տակաւին բլուրներուն վրայ ինքիւն կը բուսնին: Երեւոյթքն տակը ինկած գո- տին աւելի զով կողմերը շատ աղէկ կ'ա- ճի, բայց բարեխառն գոտին մէջն ալ գէպ 'ի հիւսիս մինչև 40 աստիճան հիւսի- սային լայնութեան մէջ կ'աճի: Օտար երկիրներ խրկուած թէյերուն մեծ մասը որ կը բուսնին Չինաստանի սահմաննե- րը, 25էն 31 աստիճան հիւսիսային լայ- նութեան տակը կ'իյնան, ու պինտ աղէկ սահմանները 27—31 աստիճան լայնու- թեան տակ ինկածներն են: Թեյին տունները սերմէ կը բուսնին, որն որ ծխելէ պահպանելու համար բոլոր ձմե- ուր խոնաւ հողի մէջ կը պահուի, ու Սարտի մէջ կը ցանտուի: Երբոր տա- րի մը անցնի, կը հասնի ու զատ զատ կը անկնի: ու ետքը առջիտարուան ծարի բողբոջը կտրելով՝ միշտ իրեք ոտ- քի չափ կը թողուն բարձրութիւնը, որ ասանկ շատ տերեւ կու տայ: Ետնք մէկգլուխէ 3 կամ 4 ոտք բաց՝ կտրուի կը տնկն: Տերեւները ժողովելը չորրորդ ու հինգերորդ տարին կ'սկսի, ու շատ քիչ կ'ըլլայ որ տասներորդ կամ երկուսասներորդ տարին անգին անց- նի, որ աստիւ ալ ան տունները կը հա- նեն ու տեղը ուրիշը կը տնկն: Ես տունները արեւի դէմ դար վար չոր տե- ղերու վրայ շատ աղէկ կ'աճի, ուր որ երբեմն երբեմն սաստիկ անձրեւներ կ'իջ- նան ու առուներ կը վազն, և ուր որ բաց ու բարոտ բայց պարարտ եր- կիր ըլլալուն չթողուր որ ջուրը անոր արմատներուն վրան մնան: Տերեւնե- րը ժողովելու եղանակը զանազան սահ- մաններու մէջ տարբեր է, բայց գլխա- լոր վերջնալու ժամանակը Սարտին կամ Յունիսին է: Տերեւները ձեռքով ու գլխուտարակէ կնիկները կը ժող- վեն: Բնականապէս իրեք եղանակ- ներ իրարու ետեւ կը ժողովն: պինտ առջի ու ամենէն կանուխ ժողովուած- ները խիստ փափուկ ու աղին է, ուրիշը պինտ աղին համ ունեցող թէյ կը շինուի: Երկրորդ ու երրորդ ժողովուածները աւելի լոյն ու վայրի են, ու քիչ համ կու տան ջուրին: Մնացած անպիտան ու փտտած տերեւ- ները ու ճիւղերը կը թրջն զանազան կ'ընեն աղիւսիւ ձևով, ու աղիւս- լէյ անունով կը ծախեն: Ետնք շատ անգամ աւելի ամուր կը շինեն՝ տերեւներուն ոչխարի շինուի ու եզան արիւն խոնկելով: Ես վար տեսակը գլխաւորապէս Հիւսիսային Չինաստան ու Թիպեթ կը խարճուի:

Երբ ժողովուած տերեւները չորցու- ցած տերեւներուն ոչ համը ունին և ոչ հոտը: Են հաճելի համը ու անուշ բնական հոտը՝ որուն համար ետքը այն- քան շատ յարգի կը բռնուին, բոլոր- քը չորցունելու ատենի խորովելէն կ'ը- լան:

ԿՈՍՏԵՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Յունիս 4, 1856:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՃԱՍՏԱՆ. Տաճկաստանի ու Պնսարապիայի մէջ տեղի նոր սահմանը հաստատելու համար որոշուած յանձ- նարարական ժողովը կայաց գումար- ուած ըլլալը նոյն քաղաքէն իմացանք: Ուստի կողմանէ կարգեալ Գործա- կալը իմացուր որ իր կառավարութիւնէն առած հրահանգներուն համեմատ չկը- նար գործել, թէ որ Սուլթան փաշան որ Տաճկաց կողմէն դուռն գործակալ-

ներէն մէկն է՝ դուրս հանուելու թոյլ- տուութիւն չըլլալ: Ետը համար դեռ գործը սխառն է, և խորհակալներն ալ կայաց կը կենան, սպասելով որ ա- մէն մէկն ալ իրենց կառավարութենէն հրահանգ առնէ:

— Խորհիւն Գաշնակիցներուն ելլալը ծանր յառաջ երթալուն պատճառը նախ կարօտ ըլլալուն համար է: Իս- կիւտար միայն չորս գունդ Ենգլիացի զօրք մնացած է: Սայրաքաղաքիս մօ- տերը եղած չորս հիւսիսայիններէն Գաղղիացիները պարպած ելած են:

— Խարսը պաշտպանող Ենգլիացի Նէնէրալ Ուիլիամին Պարոն աստի- ճանը տուած է Ենգլիոյ թագուհին՝ Սթրա Ուիլիամ Գլենուիթ Ուիլիամ օվ Գարոն՝ տիտղոսով: Իսրայէլներէն ալ ռոճիկ մը կապեցին ցկեանս տարին 1,000 լիրա: Ես պատիւը տրուելուն լուրը հասարակաց Խորհրդարանին մէջ շատ մեծ ցնծութիւնով ընդունուեցաւ, և ռոճիկին քուէ տուողներուն մէջն ալ մէկ հատ մը անմիաբան չըտնուե- ցաւ:

— Սայիս 29 ին Ենգլիոյ Վէճ. Վիգ- թորիա թագուհին ծննդեան տարե- դարձն ըլլալուն, աս քաղաքին մէջ զրո- նուող բոլոր Իրիտանական հպատակնե- րը նոյն օրը արժան եղած կերպով պա- հեցին: Վիգ. Լորտ Սթրաթֆորտ Ենգլիոյ Գնապանը ընդունելութիւն մը տուաւ, և նաւահանգիստը գտնուած պատերազմական նաւերը գոյնգոյն դրօշակներով զարդարեցին և թնդա- նօթներով բարեկեցին:

— Վիգ. Սուլթանը պատուական ընծայ մը ըրաւ Սիս Կայիթիէյ Ենգլիացի Օրիորդին, որ վերջին պա- տերազմին ատենէն 'ի վեր Իսկիւտարի Ենգլիական հիւսիսայիններէն վերատե- սուէ հոգաբարձուն էր:

— Կը լսենք որ բազմաթիւ թաթար- ներ՝ որոնք Խորիմ կը բնակէին, Կերէ ու Եւփաթորիա ժողովուած են իրենց ընտանիքներովը ու կահ կարասիներովը մէկտեղ, աս որոշուածով որ Տաճկաստան անցնին բնակին պիտի: Իրենք կը գան- գատին Ուստի խիստ կառավարութե- նէն, և յոյս ունին Վիգ. Սուլթանին կառավարութեանը տակ՝ մարդասիրա- կան հիւրընկալութիւն դռնել:

ԵՆԳԼԱՆ. Խաղաղութեան վերա- հաստատութենէն 'ի վեր Ենգլիոյ Վիգ. թագուհին իր մարդասիրական զգա- ցումներէն շարժեալ ներում շնորհեց քաղաքական յանցանքի համար դա- տապատուած բոլոր մահապարտներուն:

— Ենգլիոյ լրագիրները հիմա զբա- ղած են մէկ խնդրի մը վրայ՝ որ փա- րիկ եղած հաշտութեան ժողովքին մէջ ըստ մասին խորհրդածութեան նիւթ եղած էր, և դեռ ծանր դժուարութիւն կրնայ պատճառել Եւրոպական մէկ քանի կառավարութիւններուն, մինչև որ գոհացուցիչ կերպով բանը կարգի դրուի: Քանի որ խաղաղութեան ժո- ղովքը պարապած էր օտար ազգի զօր- քերը Օսմանեան Տէրութենէն դուրս շուտով հանելու համար պէտք եղած միջոցներ ձեռք առնուելու վրայ վիճա- բանելու, Լորտ Քլարէնսըն՝ Իրիտա- նական Պաշտօնեան ժողովքին ուղար- րութիւնը դարձուց սա եղելութեանը թէ ուրիշ երկիրներ ալ օտարազգի զօրքով գրաւուած են, ու ժողովքին ծանուցումը ընդունուելու են:

Իօթը տարի առաջ Խաղաղութեան ծագած խռովութիւններուն ատենը Գաղղիացի զօրք խրկուեցան Հոմ, ու նաև Եւստրիայի զօրքն ալ երկրին մէկ մասը գրաւեցին: Ետնք մինչև հի- մա նոյն տեղերը գրաւած կեցած են: Սարտինայի կառավարութենէն

խրկուած լիազօր Երեսփոխանները ստիպեցին որ երկու Տէրութեան զօրքն ալ դուրս ելլէ: Ետնք կը պնդեն որ բա- րեկարգութիւն և յաջողութիւն բնաւ չկրնար տրեւել Խաղաղութեան մէջ մինչև որ աս քայլը չառնուի: Բայց անոնք ա- լելի յառաջ երթալով՝ բովանդակ փո- փոխութիւն մը կ'ուզեն Պապին վիճակ- ներուն կառավարութեանը մէջ: Կը պահանջեն որ աս վիճակները աշխար- հական կառավարներու տակ դրուի, Պապը իրենց վիճակներուն ունենալով բայց ուրիշ կողմանէ անկախ կառա- վարութիւն մը ըլլայ՝ ազգային բանակ մը կանգնելու, օրէնքներ հաստատուել և ժողովուրդին բարեկարգութեանը համար պէտք եղած ներքին բարեկարգութիւն ներքին ընկու իշխանութիւն ունենալով: Տակաւին կը մնայ տեսնել թէ արդեօք արեւմտեան Տէրութիւնները պիտի խառնուին աս փոփոխութիւնները ը- նելու:

Սարտինայի՝ որ մինչև հիմա երկ- րորդ կարգի Տէրութիւն մըն էր, վերջին պատերազմին ատենը իր ցուցուցած վարմունքովը Եւրոպայի Տէրութիւն- ներուն առջին բարձր դիրք մը ստա- ցած է հիմա, ու Խաղաղութեան մէջ ալ շատ զօրաւոր է իր ազդեցութիւնը: Յոյս ունինք որ աս փափուկ նիւթը Եւրոպայի մէջ նոր պատերազմի աղ- մուկ մը չյարուցանելով լմնայ, բայց ինչպէս որ Լորտ Քլարէնսըն ըսաւ փարիզի մէջ, «Խաղաղութիւն չը- լար, առանց արգարութեան»:

— Լորտ Վուլֆորտ ֆերթուրի կ'երթայ Ռուսի Երբոնեաց քով Լիա- զօր Գնապան ըլլալու պաշտօնով:

— Վիգ. Սուլթան Եպիսկոպոս Մէքիտ Կայսրը՝ Ենգլիոյ Գնապան Վիգ. Լորտ Սթրաթֆորտ տը Ռէտրիֆին պարահանգէսին երթալով Ենգլիոյ պալատը՝ իրեն ըրած պատիւին փոխա- րէն Վիգ. թագուհին ալ անցեալ ամ- սոյն 27ին պիտի երթար Ենգլիա նըս- տող Տաճկաստանի Գնապան Պ. Սու- զուրուսին ըրած պարահանգէսին:

Իսրայէլի թագաւորական աթոռին ժառանգ Ֆրէտերիք Ուիլիամ Իշխանը Ենգլիա այցելութեան գնաց, և անանկ հասկցուած է որ Վիգ. թագուհին աղջկանը հետ ամուսնութիւն պիտի խնդրէ:

ԳԱՂԱՆ. Հետեւեալ դաշնագրու- թիւնը եղած է փարիզի մէջ Եպրիլ 15ին՝ Եւստրիայի Կայսրին, Գաղղիայի Կայս- րին ու Սիւրիին Իրիտանիայի թագու- հին մէջտեղը, ու նոյն ամսոյն 29ին վաւերագրութիւնները իրարու տըր- ուած է:

Յօդուած Ե. Գաշնակի բարձր Օգրութիւնները երաշխաւոր կ'ըլլան մէկտեղ ու զատ զատ՝ Օսմանեան կայս- րութեան ամբողջութեանն ու անկա- խութեանը, որ արձանագրուած է Սարտ 30ին 1856 ին փարիզ հաստա- տուած Գաշնակիութեան մէջ:

Յօդ. Բ. Յիշեալ Գաշնակիութեան պայմանները կոտրելը պատերազ- մի դէպք (քաղուս պէլլի) պիտի համա- րին ասանկայ Գաշնակիութիւնը ստո- րագրող Օգրութիւնները: Իսրայէլա- գոյն Գրան հետ խորհրդակցելով հար- կաւոր եղած միջոցներ ձեռք առնելու և առանց ժամանակ կորսնցնելու պիտի որոշեն իրենց մէջ զինուորական ու նաւային զօրութիւններնին գործածե- լու մասին:

Յօդ. Գ. Ես ներկայ Գաշնակիութեան պիտի վաւերանայ, ու վաւե- րագրութիւնները պիտի փոխանակուին տասնուհինգ օրուան մէջ, կամ թէ որ կարելի է, աւելի շուտով: Ի վկայու- թիւն ասոնց՝ ամէն մէկ Լիազօր պաշ-

տօնաները ստորագրեցին նոյնը, և իրենց յատուկ զինանշան զմուռ զար- կին:

Երբեք 'ի փարիզ, Եպրիլ ամսոյն 15ին յամին 1856:

(Ենգլիայի՝ Գաղղիայի ու Եւստրի- այի Լիազօր պաշտօնականներուն ստո- րագրութիւնները գրուած են հոս):

ՌՈՒՍԻԱ. Ես երկրին քաղաքական յարաբերութիւնները որ Ենգլիայի՝ Գաղղիայի ու Տաճկաստանի հետ դադ- րած էր երկար ատենէ 'ի վեր պատե- րազմին պատճառով, հիմա կրկին կը նորոգուի. Գրէթթովիչ Կոմսը Ենգլիա Գնապան պիտի երթայ, և Պուլէնէվ Կոմսն ալ Տաճկաստան:

— Վարչաւիայէն լրագիր մը կը հրատարակէ որ՝ Կովկասի դէմ բանակ մը կը պատրաստուի աս ամառուան համար:

ԵՍԿՕԼԻ. Ես կառավարութիւնը բողբոջ մը ըրաւ Սարտինայի պահան- ջումներուն դէմ՝ որ Իսկիւտայի վի- ճակներուն (Պապին իշխած տեղերուն) մէջ քաղաքական փոփոխութիւն մը կը պահանջէ: Բայց Գերմանական լրագիրներուն նայելով՝ Գաղղիան ու Եւստրիան միաբան հաճութիւն տուած են Պապին աս բարեկարգութիւնները ընելու յանձն առնել տալ:

ՏԵՆԻՍԵՐԳԵ. Հատ տարիներէ 'ի վեր էր որ Տանիմարայի կառավա- րութիւնը տուրք մը կ'առնէր Սուլթանի ներուցէն Պապին ծով մտնող բոլոր նաւերէն: Քանի մը ամիս առաջ Սի- աքեալ 'Եսահանգ կառավարութիւնը ծանուցում տուաւ Տանիմարային որ Եմբիգայի նաւերը աս տուրքը չպիտի վճարեն աս ամառուին անդին. ըստ որում նոյն ներուցը բաց ճամբայ մըն է, և Տանիմարային ինչ և ինչ կողմանէ բնաւ իրաւունք չունի նաւերուն ազատ անցուկարձը արգելելու: Տանիմար- դան չընդունեց ասիկայ, ու կը պնդէ որ աս տուրքը եկամուտի աղբիւր մըն է իրեն, ու 'ի վաղուց իրաւունք ստացած է Եւրոպայի բոլոր Տէրութիւններուն ընդունելով. անոր համար աս եկա- մուտէն չպիտի հրաժարի, միայն թէ որ եղած կորուստին փոխարէն գումար մը վճարուի մէկ հեղէն: Ենգլիան մերժեց իր բաժինին իշխալը վճարը ընելու. յայտնապէս սպասելով որ տեսնէ թէ Սիաքեալ 'Եսահանգներ ինչ ընթացք պիտի բռնեն:

Վերջին լուրերէն կ'իմանանք որ Հուլիոյ Ռուսիան ու Կորիէիկան հաւանութիւն տուին Տանիմարայի ուղածին, ու Իրուսիան ալ բանակա- սուլութիւն կ'ընէ Ենգլիային հետ նոյն նպատակը ապահովելու համար: Թէ որ աս ընթացքը յաջողի՝ խաղա- ղութիւնով պիտի կարգի մտնէ անանկ մէկ դժուարութիւն մը, որ կը վախ- ցուէր թէ Սիաքեալ 'Եսահանգ ու Տանիմարայի կառավարութեան մէջ տեղի բարեկամական յարաբերութիւն- ները կարէ:

ԵՄԵՐԻԳԱ. Պատերազմ մը ծագե- ցաւ կեդրոնական Եմբիգայի մէկ քա- նի մասը նահանգներուն մէջ տեղը: Քօսթա Ռիբանսի ու Կիբարակայի զօրքերը քանի մը անգամ զարնուե- ցան, որոնց մէջ 2,000 հոգիէն քիչ էր եր- կու կողմէն պատերազմողներուն թիւը: Ես պատերազմը ճամբորդներուն շատ արգելք եղաւ Ենգլանդեան նահանգնե- րուն ու Քալիֆօրնիայի մէջտեղի ճամ- բաներէն ապրանք տանելու:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՅԱՐԱՆԻ Ա. Գ. ԶԱՐԶԱԼԻ